

वर्ष १ अंक ३९

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति : २६ चैत्र २०७२

अवधी : २६ चैत्र २०७२ - २ बैशाख २०७३

जिल्लाहरु : बाँके, रुपन्देही, बारा

(जारी गर्ने: PPCR/BRCH/AMIS project, MOAD; Agricultural Environment Research Division, NARC and Agro-met Section/MFD, DHM)

मौसमी तथ्यांकहरु

१२ चैत्र २०७२ देखि १८ चैत्र २०७२ सम्मको मौसमी अवस्था

मौसमी विवरण	जिल्ला		
	बाँके	रुपन्देही	बारा
कुल वर्षा (मि.मी.)	छिटा	छिटा	३.९
अधिकतम तापक्रम (°सेन्टीग्रेड)को दायरा	३४-३५.५	३२.६-३६.५	३३.०-३५.५
न्यूनतम तापक्रम (°सेन्टीग्रेड)को दायरा	१४.५-१९.६	१६.१-२०.३	१६.०-२२.२
अधिकतम सापेक्षिक आर्द्रता(%)को दायरा	६६.५-८९.८	४५-६९	६०-७८
न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता(%)को दायरा	२६.४-३७.८	२०-४५	४०-५७
हावाको गति (मि/से) को दायरा	२.७५-७.५	१.७५-७	१.२५-४.२५
हावाको दिशाको दायरा	दक्षिण पूर्व- दक्षिण पश्चिम	दक्षिण पूर्व- दक्षिण पश्चिम	पूर्व- दक्षिण पश्चिम

१९ चैत्र २०७२ देखि २५ चैत्र २०७२ सम्मको मौसमी अवस्था

मौसमी विवरण	जिल्ला		
	बाँके	रुपन्देही	बारा
कुल वर्षा (मि.मी.)	०.०	४.४	०.०
अधिकतम तापक्रम (°सेन्टीग्रेड)को दायरा	३४.६-३९.६	३२.४-४१.५	३१.२-३९.५
न्यूनतम तापक्रम (°सेन्टीग्रेड)को दायरा	१७-२१.६	१८.८-२५.०	१७.०-२४.०
अधिकतम सापेक्षिक आर्द्रता(%)को दायरा	७३.७-९१.५	३५-७५	५६-७३
न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता(%)को दायरा	२४-४६.३	१५-५०	१५-५७
हावाको गति (मि/से) को दायरा	२.५-११.५	५-१२.७५	१.५-७.९.७५
हावाको दिशाको दायरा	दक्षिण पूर्व- दक्षिण पश्चिम	दक्षिण पूर्व- दक्षिण पश्चिम	पूर्व- दक्षिण पूर्व

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष १, अंक ३९, २६ चैत्र २०७२, अवधी : २६ चैत्र २०७२ - ०२ बैशाख २०७३

कृषि-सल्लाह

क. मौसमी विश्लेषण

गत हप्ताको समय मौसमी विश्लेषण (बाँके)

गत हप्ताको मौसम साताको शुरुवातमा सफा रहयो। साताको मध्यमा आंशिक बदलीको अवस्था रहयो। साताको अन्तमा दिनभरि आकाश खुल्यो अनि तापक्रम पनि बढेर ३९.६ डिग्री सेन्टिग्रेड सम्म पुग्यो। साताभरि नै वायुको दिशा उत्तर-पश्चिमी रहि ४-६ मिटर प्रति सेकेन्ड को गतिमा बहयो।

आउँदो हप्ताको मौसमी अवस्था (बाँके)

आगामी हप्ताको शुरुवातमा सामान्य बदलीको अवस्था रहनेछ। साताको मध्य तथा अन्तमा मौसमी अवस्था सफा हुनेछ। दिउँसोको तापक्रम ३८- ४० सेन्टिग्रेड डिग्री बीच रहने अनुमान छ। औसत आर्द्रता ३०-४० प्रतिशतको बीच रहनेछ।

- विगत दुई हप्ताको तापक्रमको अवस्था हेर्दा यस हप्ताको अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रम अझै बढ्न सक्ने सम्भावना छ।

ख. बालीनाली

१. धान

- चैते धानको २१-२५ दिनको बेर्ना २-३ वटा प्रति गावामा रोप्नुपर्छ।
- खेत हिल्याउने बेलामा डि. ए. पि. २.२ के. जी., युरिया २.८ के. जी. र म्युरेट अफ पोटास १.६ के. जी. प्रति कठ्ठाको दरले हाल्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सुख्खा मौसमको असरबाट धानको बीऊ राखेको ब्याडका बेर्नालाई जोगाउन ग्रीन मिराकल झोल ३ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर हप्तामा २ पटक बेलुकीपख छर्नुहोला।

२. मकै

- मकैको बोट संख्या धेरै भएमा मकै उमेको १५-२० दिन पछि नराम्रो, रोगी वा कमजोर बोटहरु उखेली दिनु उपयुक्त हुन्छ।
- गवारोको ब्यबस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३जी, ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३जी २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ।
- मकै बालीमा फट्याङ्गाको क्षतीको अनुगमन गर्दा यदि ७-१२ वटा फट्याङ्गा प्रति बर्ग मिटर पाइएमा मात्र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यस्तो अवस्थामा मालाथियन ५०% ई.सी. २ एम. एल प्रति लिटरको दरले छर्नु पर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँ बाली को १०-१२% दानामा चिसोपनाको मात्रा नहुन्जेल २-३ दिन घाममा सुकाएपछि भण्डारण गर्ने ।

४. मुंग

- मुंगको खेतीको लागी उन्नत जातहरु पुसा, बैशाखी, कल्याण र प्रतिक्षा १-१.५ केजी प्रति कठ्ठाको दरले लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

५. उखु

- उखु लगाउनु हुने कृषकहरुले सिफारिस गरिएका उन्नतजातहरु १ जितपुर २, जितपुर-३ र जितपुर ४ लगाउनु उत्तम हुन्छ।
- जग्गा तयारीको बेलामा ३३३ के.जी कम्पोस्ट, ३.५ के. जी. युरिया, ४.३५ के. जी. डि.ए.पी र २.२२ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कठ्ठाका दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।
- सुख्खा मौसम भएको कारणले माटोमा चिस्यान कम भए पानी लगाई उखु लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- तीनवटा आँखला भएको १५००-२००० वटा सेट प्रति कठ्ठाको लागी पर्याप्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष १, अंक ३९, २६ चैत्र २०७२, अवधी : २६ चैत्र २०७२ - ०२ बैशाख २०७३

६. फलफूल बाली

- तापक्रम बढ्दै जाने तथा सापेक्षित आर्द्रता घट्दै जाने भएकोले यसको असर बाट जोगाउन यसै वर्ष सार्नु भएको केरा, कागती, आँप, लिची आदिमा ७-७ दिनको फरकमा र बढिसकेको लिची, आँप, कागतीमा १०-१० दिनको फरकमा सिँचाई गर्नु पर्दछ।
- कागती, आँप, लिची खेती गर्नु भएको भए *प्लान्टोप्लेक्स* नामक हर्मोन सिफारीस मात्रामा छरेमा फल झर्ने समस्या कम हुन्छ।
- गत महिना सुक्ष्म खाद्यतत्व युक्त मल प्रयोग गर्नु भएको छैन भने अब ढिला नगर्नुहोस्। सुक्ष्म खाद्यतत्व युक्त *एग्रोमिन* वा *मल्टिप्लेक्स* छर्नु होस्।

तरकारी बालीहरु

- प्याजको पात सुक्ने समस्या समाधानको लागि *डाईथेनियम-४५ (मेन्कोजेब)* २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकोर्न एच झोल* १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा *लिफ माइनर*को प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरु हटाउनुपर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा *पाउडरी मिल्ड्यु*को प्रकोपबाट बच्नको लागि *क्याराथेन* २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- फल दिने बाली गोलभेंडा, भण्टालाई अरु बाली भन्दा अलि बढि खाद्यतत्वको आवश्यकता हुने भएकोले पहिलो बाली टिपिएको हरेक १५-२० दिनको फरकमा *युरिया* मल १० ग्राम प्रति बोटको दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। यस्तै गरि सुक्ष्म खाद्य तत्व जस्तै- *मल्टिप्लेक्स / ट्रिप्लेक्स / एग्रोमिन* लाई २ एम् एल् प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोटमा स्प्रे गर्नुपर्दछ।

फल कुहाउने औँसा

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *क्यु ल्युर* युक्त बोटल ड्याप प्रति कठ्ठा ३-४ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। साथै प्रत्येक २ हप्तामा नयाँ *क्यु ल्युर* युक्त बोटल परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल ड्याप प्रति कठ्ठा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। साथै प्रत्येक २ हप्तामा नयाँ *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन ५० इ.सी* , २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्ने।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बच्नको लागि

- लार्भाहरु जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख *कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.)* २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

अन्य

- सापेक्षिक आर्द्रता घटबढ भइरहने हुनाले घरमा भण्डारण गरिएको खाद्यान्न तथा वीउहरुलाई रोग तथा कीराबाट बचाउन समय-समयमा हेरचाह गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मन्टीड) देखिएमा तिनिहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ।

कम्पोस्ट मल बनाउने तरिका

माटोको उत्पादकत्व जोगाउन प्रांगारिक पदार्थको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। गाई बस्तुको मलले नपुगेमा वरिपरि पाइने झारपात, स्याउला आदि कुहाएर कम्पोस्ट मल बनाउन सकिन्छ। १ मीटर गहिरो र १-२ मीटर चाकलो खाडल खनी झारपात, स्याउला र कोसेबालीहरुको इयांग विभिन्न तहमा खाडलमा जम्मा गर्नुपर्छ। छिटो र राम्रोसंग कुहियोस भनेर खाडलको शुरुमा र प्रत्येक तहको बिच-बिचमा जङ्गलको माटो, गोबरमल आदि कुराहरु जोरनको रुपमा राख्नुपर्दछ। ५०० किलोग्राम कम्पोस्ट तयार गर्न को लागि *इ. एम. (Effective Microorganisms)* १ लिटर + *ट्राइकोडर्मा* १०० मि. लि. (ग्राम) + *स्युडोमोनास* १०० मि. लि. (ग्राम) + सख्खर १ किलोग्राम लाई ५०० लिटर पानीमा मिसाएर कम्पोस्ट बनाउने पदार्थमा मिसाउँदा कम्पोस्टलाई राम्रोसंग कुहाउन सहयोग गर्छ।

खाडल भरिएपछि माथिबाट हिलो माटो वा खरानीले टाली स्याउला वा प्लास्टिकले छोप्नुपर्दछ। कुहिनको लागि चिस्यान चाहिने हुनाले डुबान नहुने गरी राम्रोसंग कुहिने बेला सम्म गाई वस्तुको गहुँत र घरमा खेर गएको पानी खाडलमा जाने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ। मिश्रणको कुहिने क्षमता र बाहिरको तापक्रम अनुसार ३० देखि ५० दिनमा मिश्रणलाई फर्काउनु पर्छ। नजिकै अर्को खाडल खन्दा फर्काउन सजिलो हुन्छ। ठाउँअनुसार ३ देखि ६ महिनामा राम्रोसंग कुहिएको कम्पोस्ट मल तयार हुन्छ। बालीहरुको आवश्यकता अनुसार तयारी कम्पोस्ट मललाई तुरुन्तै प्रयोग गर्न पनि सकिन्छ र पछिको लागि संचय गरेर राख्न पनि सकिन्छ।

गोठेमल सुधार

गाईबस्तुको मलमूत्र, घाँसपातका अवशेषहरु र सोत्तरलाई गोठको नजिकै थुपारेर गोठेमल तयार गरिन्छ। गोठे मल सुधार गर्दा कृषकका केहि अभ्यासहरुमा पुनर्विचार गर्नुपर्ने देखिन्छ। बिशेष गरि मूत्रमा गोबरमा भन्दा दोब्बर मात्रामा नाइट्रोजन तत्व पाइन्छ। मूत्र चुहिएर वा सुकेर खेर नजाओस भनेर सोस्ने खालको सोत्तर प्रशस्त प्रयोग गर्नु पर्छ। सजिलै कुहिने र दलहन वा कोशेबालीको इयांगलाई सोत्तर को रुपमा प्रयोग गर्दा मल को गुणस्तर पनि राम्रो हुन्छ। गोठबाट कुलेसो बनाई गोबरमल जम्मा गर्ने खाडलमा मूत्रलाई जम्मा गर्न पनि सकिन्छ। ५०० किलोग्राम गोठेमल तयार गर्न को लागि *इ. एम. (Effective Microorganisms)* १ लिटर + *ट्राइकोडर्मा* १०० मि. लि. (ग्राम) + *स्युडोमोनास* १०० मि. लि. (ग्राम) + सख्खर १ किलोग्राम लाई ५०० लिटर पानीमा मिसाएर मलमूत्र र सोत्तरमा मिसाउँदा गोठेमललाई राम्रोसंग कुहाउन सहयोग गर्छ। घामपानीबाट जोगाउन छानो वा छापोको व्यवस्था गर्नुपर्छ।

खेतबारीमा खनजोत गर्नु भन्दा धेरै दिन पहिला मल थुपारेर राख्दा पोषक तत्व नष्ट हुने हुँदा मल खेतबारीमा लगेपछि तुरुन्त खनजोत गरेर माटोमा मललाई मिलाउनु पर्छ। हिउँदमा वा सुक्खा ठाउँमा खाडल बिधिबाट र वर्षामा वा पानी जम्ने ठाउँमा थुप्रो बिधि बाट गोठेमल बनाउनु उपयुक्त हुन्छ। खाडल खन्दा कम गहिराईमै पानी भेटिने अवस्थामा अर्ध खाडल बिधि अपनाउन सकिन्छ। जमिनको सतहमा वरिपरि बाट ढुंगा वा काठपातको बार लगाएर त्यसभिन्न मल थुपार्दा खाडल र थुप्रो दुवै विधिको फाइदा लिन सकिन्छ। जुनसुकै बिधि अपनाए पनि गोठको नजिकै भयो भने काम गर्न सजिलो हुन्छ। कम्पोस्ट जसरि फर्काउनु त पर्दैन। तर बेला-बेला मा फिजाएर सतह टमक्क बनाउनु पर्छ। राम्रो संग कुहाएर मात्र गोठेमल प्रयोग गर्नुपर्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष १, अंक ३९, २६ चैत्र २०७२, अवधी : २६ चैत्र २०७२ - ०२ बैशाख २०७३

बाली संरक्षण

१. लाही (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- मालाथियन ५० इ.सी., २ मि.लि. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई वा एट्सो तेल १५ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

ग. पशुपालन

- फाल्गुण-चैत महिनामा अधिकांश बारब्रा ब्याउने भएकोले पाठा-पाठी अङ्किने समस्या भएमा यथाशिघ्र स्थानीय प्राविधिकको सहयोग लिनुहोला। बारब्रापालक कृषकहरूले भर्खर ब्याएका तथा १ महिना सम्मका पाठा-पाठी भएका माऊहरूलाई सन्तुलित दाना तथा स्वच्छ पानीको व्यवस्थापनमा ध्यान दिनुहोला।
- बारब्रालाई पखाला लागेमा बतिसा वा अन्य आयुर्वेदिक पाचन सहयोगी औषधी खुवाउन सकिन्छ। समस्या अधिक भएमा बड्कौला जाँच गरि स्थानीय प्राविधिकको सिफारीसमा औषधी खुवाउनु पर्दछ।
- बारब्राको मोओलाको लागी ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बारब्रालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- पि.पि.आर रोग लागेका बारब्राको आँखा, नाक, मुख (थुतुनो) मनतातो पानीमा सफा कपास भिजाई दिनमा २ पटक सफा गर्नुपर्दछ। साथै ५% बोरो-ग्लिसिरिनले मुख सफा गर्नु लाभदायी हुन्छ। सहायक संक्रमण रोकथाम गर्न अक्सीटेट्रासाइक्लिन वा क्लोरटेट्रासाइक्लिन औषधी प्रयोग गर्न सकिन्छ। पि.पि.आर रोग लाग्न नदिन ३ महिना भन्दा माथिका भेडा-बारब्रामा सो रोगको भ्याक्सिन लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- खोरेत लागेका पशुहरूको मुख तथा खुट्टाको घाउ फिटकिरी पानी वा निलोतुथोको घोल अथवा वेटाडीनले नियमित सफा गर्नु पर्दछ। घाउ तथा संक्रमण अधिक भएमा प्राविधिकको सल्लाहमा एन्टीबायोटीक औषधीहरू खुवाउनुपर्दछ। साथै खोरेत रोग लाग्न नदिन पशु सेवा कार्यालयको समन्वयमा सो रोगको भ्याक्सिन ६-६ महिनामा लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- माछा पोखरीमा घुलित अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (एरेटर) को प्रयोग गर्ने।
- तापक्रम वृद्ध सँगै कुखुरामा देखा परने लक्षणहरू जस्तै- चाडो-चाडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, खोरमा कुखराहरूको मृत्यु हुने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आदी देखा परेमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, स्वस्थ र चिसो पानी सधैं भरी राख्ने, पानीको भाडा धेरै संख्यामा राख्ने र पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनु पर्दछ।
- कुखुराको सि. आर. डि. को लागि टाइलोसिन टार्टरेट नामक औषधी भेटेरिनरियन / अनुभवी प्राविधिकको सल्लाहमा सफा पानीमा घुलेर ४-५ दिनसम्म खान दिनु पर्दछ।
- खाने माछा उत्पादनको लागि सुख्खा बनाएर राखेको पोखरीमा चूना ५०० के. जी. प्रति हेक्टर (१७ के. जी. प्रति कठ्ठा) र गोबर मल ३ टन प्रति हेक्टर (१०० के. जी. प्रति कठ्ठा) राखेर पानीले भर्ने र एक हप्तापछि माछाको ठूलो भुराहरू राख्ने।

घाँसेबाली

- जै / बर्सिम घाँसको प्रत्येक कटाई पश्चात् १.२ के. जी. युरिया प्रति कठ्ठाको दरले टप ड्रेसिड गरि सिंचाई गर्नु उपयुक्त हुन्छ।

~\$\$\$\$\$\$\$\$\$\$\$\$\$\$\$\$\$~

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष १, अंक ३९, २६ चैत्र २०७२, अवधी : २६ चैत्र २०७२ - ०२ बैशाख २०७३